

Controle van moeder en agressief gedrag van adolescenten:
empathie van moeder als moderator

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

K. F. Bonsen

4024729

Docent: Linda Breeman

Tweede beoordelaar: Jolien van der Graaff

06-07-2016

Samenvatting

Achtergrond: In deze studie is onderzocht in hoeverre de empathie van moeder de relaties tussen controle van moeder en agressief gedrag van adolescenten modereert. **Methode:** De data zijn afkomstig uit het longitudinale onderzoek Research on Adolescent Development and Relationships [RADAR]. In 2010 bestond de steekproef uit 383 adolescenten (57% jongens en 43% meisjes) en hun moeder. Controle en agressief gedrag zijn door adolescenten gerapporteerd door middel van de *Parenting Practices* en *Youth Self Report*. Empathie is door moeder gerapporteerd door middel van de *Interpersonal Reactivity Index*. Er is een multiple hiërarchische regressie analyse uitgevoerd om te onderzoeken in hoeverre de empathie van moeder de relatie tussen controle van moeder en agressief gedrag van adolescenten modereert. **Resultaten & conclusie:** Een hogere mate van controle van moeder was gerelateerd aan een toename van agressief gedrag van adolescenten. Empathie van moeder bleek niet gerelateerd te zijn aan agressief gedrag van adolescenten. Ook voor de invloed van empathie van moeder op de relatie tussen controle van moeder en agressief gedrag van adolescenten zijn geen significante effecten gevonden. Een mogelijke verklaring voor het ontbreken van significante relaties tussen empathie van moeder en agressief gedrag van adolescenten is dat adolescenten meer gericht zijn op hun leeftijdsgenoten. De invloed van moeder op de adolescent neemt af in deze periode.

Trefwoorden: *controle, empathie, agressief gedrag, adolescenten*

Abstract

Background: This study investigated the extent to which the empathy of the mother moderates the relationship between control of the mother and aggressive behavior of adolescents. **Method:** The data used in this study are derived from the longitudinal study Research on Adolescent Development and Relationships [RADAR]. The 2010 sample consisted of 383 adolescents (57% boys and 43% girls) and their mother. Control and aggressive behavior were reported by the adolescents via Parenting Practices and Youth Self Report. Empathy was reported by the mother via Interpersonal Reactivity Index. A multiple hierarchical regression analyses was conducted to investigate how far empathy of the mother moderates the relation between control of the mother and aggressive behavior of adolescents. **Results & conclusion:** Results showed that more control was related to an increase of aggressive behavior. However, empathy of the mother was not related to aggressive behavior of adolescents. Moreover, no significant effects were found for the moderation. A possible explanation for the absence of significant relations between the empathy of mother and

aggressive behavior of adolescents may be found in the fact that adolescents are more focused on their peers. Mothers influence decreases during this period.

Key words: *control, empathy, aggressive behavior, adolescents*

Agressief gedrag tijdens de adolescentie is gerelateerd aan meerdere ongunstige ontwikkelingsuitkomsten op latere leeftijd, zoals slechte academische prestaties, afwijzing van leeftijdsgenoten, conflicten met familie, middelengebruik en een levensloop van antisociaal gedrag (Dodge & Pettit, 2006; Espelage, Low, Polanin, & Brown, 2013; Lodewijks, Ruiters, & Doreleijers, 2003). Agressieve gedragingen zijn gedragingen die erop gericht zijn om anderen schade toe te brengen (Stanger, Achenbach, & Verhulst, 1997). De laatste jaren neemt de aandacht voor het agressieve gedrag van adolescenten toe (Boendermaker & Ince, 2008; van den Brink, 2000). De media schrijft over de toename van geweld onder adolescenten, de regering maakt zich zorgen en wetenschappers buigen zich over de complexiteit van het probleem (van den Brink, 2000). Omdat agressief gedrag tijdens de adolescentie gerelateerd is aan meerdere ongunstige ontwikkelingsuitkomsten op latere leeftijd, is het van belang om risicofactoren en beschermende factoren voor het ontwikkelen van agressief gedrag beter te begrijpen om in een zo vroeg mogelijk stadium in te kunnen grijpen. Uit onderzoek blijkt dat bijvoorbeeld weinig warm, veel overreactief en laks opvoedgedrag van ouders samenhangen met een toename van agressief gedrag van adolescenten (De Haan, Prinzie, & Deković, 2010; De Haan, Prinzie, & Deković, 2012; Prinzie et al., 2003; Van den Akker, Deković, & Prinzie, 2010). In de huidige studie zal onderzocht worden wat de samenhang is tussen de controle van moeder, de empathie van moeder en het agressieve gedrag van adolescenten.

Controle van moeder

Een belangrijke predictor voor agressief gedrag van adolescenten is de controle van moeder. De controle van moeder bevat de communicatie tussen ouders, de communicatie tussen moeder en haar adolescenten en de supervisie van moeder op haar adolescenten (Li, Stanton, & Feigelman, 2000). De sociale controle theorie van Hirschi stelt dat de mate waarin adolescenten verbonden zijn met het gezin van invloed is op het ontwikkelen van agressief gedrag van adolescenten (Hirschi, 1969). Adolescenten die meer betrokken zijn bij het gezin door bijvoorbeeld de controle van moeder, zijn minder geneigd om agressief gedrag te vertonen (Hirschi & Gottfredson, 2006). Zo blijkt uit onderzoek dat adolescenten met een moeder met een hoge mate van controle, een gevoel van veiligheid en zekerheid ervaren, wat het risico op agressief gedrag van adolescenten vermindert (Kliewer et al., 2006). Uit diverse studies blijkt dat een hogere mate van controle van moeder gerelateerd is aan minder agressief gedrag van adolescenten (Pratt & Cullen, 2000; Stattin & Kerr, 2000; Sullivan, Kung, & Farrell, 2004). Uit onderzoek blijkt echter dat meer controle van moeder ook gerelateerd kan zijn aan meer agressief gedrag van adolescenten (Stattin & Kerr, 2000). Wanneer

adolescenten het gevoel hebben dat ze streng gecontroleerd worden, kunnen ze zich afzetten tegen hun ouders en daarbij juist agressief gedrag vertonen (Stattin & Kerr, 2000). Uit onderzoek naar de controle van moeder en het antisociaal gedrag van adolescenten blijkt ook dat meer controle van moeder gerelateerd kan zijn aan zowel meer antisociaal gedrag van adolescenten als aan minder antisociaal gedrag van adolescenten (Hoeve et al., 2009; Keijsers, Branje, van der Valk, & Meeuws, 2010). De manier waarop de controle van moeder uitgeoefend wordt, is ook hierbij van belang. Uit onderzoek blijkt dat de mate van ouderlijke controle verschilt tussen ouders (Crouter, Helms-Erikson, Updegraff, & McHale, 1999). Een moeder lijkt beter op de hoogte te zijn van de activiteiten van haar adolescenten dan vader (Bumpus, Crouter, & McHale, 2001). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een moeder meer tijd door brengt, meer activiteiten onderneemt en meer gesprekken voert met haar adolescenten dan vader (Waizenhofer, Buchanan, & Jackson-Newsom, 2004). Vandaar dat het huidige onderzoek zich enkel richt op de controle van moeder.

Empathie van moeder

Naast de controlerende houding van de moeder in de opvoeding lijkt ook de empathie van moeder een belangrijke predictor te zijn voor agressief gedrag van adolescenten (Crocetti et al., 2016). Empathie bestaat uit cognitieve empathie en affectieve empathie. Cognitieve empathie impliceert dat een individu in staat is om het perspectief van een ander aan te nemen, terwijl affectieve empathie de vaardigheid is van het voelen van andermans emotie (Smith, 2006). De gehechtheidstheorie van Bowlby (1982) stelt dat de kwaliteit van de gehechtheid van adolescenten met hun ouders bepalend is voor de interacties tussen de adolescenten en hun ouders. Deze theorie stelt dat een moeder met meer empathie zich beter kan inleven in de gedachten en gevoelens van haar kind. Dit zorgt voor een veilige gehechtheid van adolescenten, omdat er minder spanningen en confrontaties in de moeder-adolescent interacties zijn. Een veilige gehechtheid van adolescenten zal adolescenten weerhouden om agressief gedrag te vertonen, doordat een moeder bij een veilige gehechtheid meer zekerheid, bescherming en veiligheid biedt (Muris, Meesters, & Van den Berg, 2003). Uit recent onderzoek blijkt dat een hoge mate van empathie van moeder gerelateerd is aan minder gedragsproblemen van adolescenten (Crocetti et al., 2016). Onderzoek naar de empathie van moeder en gedragsproblemen van kinderen suggereert daarentegen dat de empathie van moeder niet direct gerelateerd is aan gedragsproblemen van kinderen (Walker & Cheng, 2007). Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar het verband tussen de empathie van moeder en het agressieve gedrag van adolescenten. De adolescentie is een belangrijke levensfase waarin er veranderingen plaatsvinden wat betreft de eigen ontwikkeling van de

adolescenten en hun plek in de omgeving (De Ridder, 2006). Een moeder met een hoge mate van empathie kan zich mogelijk beter inleven in de gedachten en gevoelens van haar kind (Kochanska, 1997). De adolescent kan zich hierdoor mogelijk beter begrepen voelen en hoeft vervolgens deze frustraties niet te uiten in agressief gedrag. Omdat de cognitieve empathie en de affectieve empathie twee aparte aspecten van empathie zijn, zullen deze apart onderzocht worden.

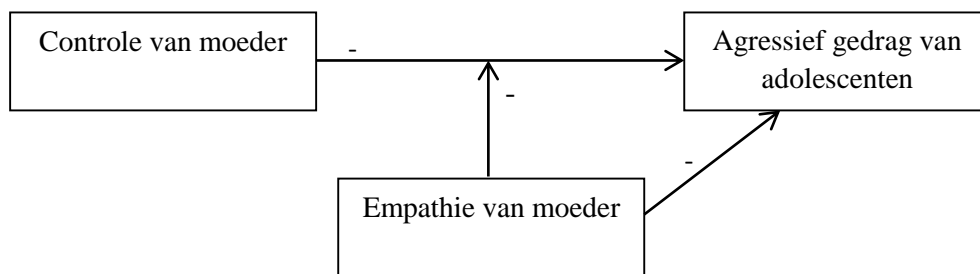
Controle, empathie en agressief gedrag

Om de relatie tussen de controle van moeder en het agressieve gedrag van adolescenten beter te begrijpen, zal ook het effect van de empathie van moeder onderzocht worden op de relatie tussen controle van moeder en agressief gedrag van adolescenten. Het *stage-environment fit* perspectief van Eccles (1991) stelt dat de mate van controle van moeder in overeenstemming moet zijn met de ontwikkelingsbehoeften van de adolescenten. Een moeder moet een balans vinden tussen haar controle en de steun voor autonomie van haar adolescenten. Deze theorie stelt dat adolescenten naarmate ze ouder worden, ouderlijke controle steeds minder gepast vinden. Om op de hoogte te blijven van de activiteiten van hun adolescenten moet de moeder investeren in de band met haar adolescenten door bijvoorbeeld belangstelling te tonen voor haar adolescenten en ze te steunen (Eccles et al., 1991). Een moeder met een hogere mate van empathie kan zich mogelijk beter inleven in de gedachten en gevoelens van haar adolescenten en zal dus een betere balans kunnen vinden in de controle en de steun voor autonomie. Hierdoor zullen de adolescenten zich beter begrepen voelen en mogelijk minder agressief gedrag vertonen. Er is in eerder onderzoek echter nog geen onderzoek gedaan naar het effect van de empathie van moeder op de relatie tussen de controle van moeder en het agressieve gedrag van adolescenten.

Huidige studie

In de huidige studie wordt onderzocht in hoeverre de relaties tussen de controle van moeder en het agressieve gedrag van adolescenten gemodereerd worden door de empathie van moeder. Vernieuwende aspecten aan de huidige studie zijn: 1) Er is nog maar weinig onderzoek gedaan naar het verband tussen de empathie van moeder en het agressieve gedrag van adolescenten. 2) Zoals eerder beschreven, lijkt een moeder beter op de hoogte te zijn van de activiteiten van haar adolescenten dan vader (Bumpus, Crouter, & McHale, 2001), de huidige studie richt zich daardoor specifiek op moeder. 3) De huidige studie richt zich op het effect van de empathie van moeder op de relatie tussen controle van moeder en agressief gedrag van adolescenten. Naar dit effect is nog geen onderzoek gedaan.

De onderzoeksvraag van de huidige studie is: ‘In hoeverre worden relaties tussen de controle van moeder en het agressieve gedrag van adolescenten gemodereerd door de empathie van moeder?’. In figuur 1 is het veronderstelde conceptueel model te zien. Op basis van theorie en empirische bevindingen uit eerder onderzoek hebben we de volgende verwachtingen. Ten eerste dat een hogere mate van controle van moeder gerelateerd is aan een afname in agressief gedrag van adolescenten (Pratt & Cullen, 2000; Stattin & Kerr, 2000; Sullivan et al., 2004). Daarnaast wordt verwacht dat een hogere mate van empathie van moeder gerelateerd is aan een afname in agressief gedrag van adolescenten (Crocetti et al., 2016). Bovendien wordt verwacht dat een hoge mate van controle van moeder gerelateerd is aan een afname in agressief gedrag van adolescenten, wanneer moeder een hogere mate van empathie heeft (Eccles et al., 1991).

Figuur 1. Conceptueel model voor de samenhang tussen de empathie van moeder op de relatie tussen de controle van moeder en het vertonen van agressief gedrag van adolescenten.

Methode

Procedure en participanten

In de huidige studie werd gebruik gemaakt van de data uit het longitudinale onderzoek Research on Adolescent Development and Relationships [RADAR] (Meeuws et al., 2015). Het onderzoek is gestart in 2006, met follow-ups in 2007, 2008, 2009, 2010, 2010/2011 en 2012/2013. Het onderzoek richt zich op adolescenten tussen de 12 en 18 jaar, hun ouders, broers, zussen en beste vriend. Alle respondenten vulden jaarlijks zelfstandig vragenlijsten in.

Voor het huidige onderzoek werd gebruik gemaakt van de data uit 2010 (T5) en 2010/2011 (T6). In de analyse zijn alleen de adolescenten en hun moeder meegenomen die in T5 en T6 geen missende waarden hadden. Dit waren in T5 en T6 383 adolescenten (leeftijd T5 $M = 17.00$, $SD = 0.43$) en hun moeder. De groep adolescenten bestond uit 218 jongens (57%) en 164 meisjes (43%). Het SES van de gezinnen van de adolescenten was respectievelijk gemiddeld of hoog SES = 92% en laag SES = 8%.

Meetinstrumenten

Controle van moeder. Om de controle van moeder te meten werd er gebruik gemaakt van de *Parenting Practices* ([PP]; Kerr & Stattin, 2000). Het construct controle van moeder bestond uit vijf items waarbij adolescenten rapporteerden in hoeverre zij controle ervaren van hun moeder over hun activiteiten, vriendschappen en waar ze uithangen (Stattin & Kerr, 2000). Ieder item bestond uit vijf antwoordmogelijkheden, uiteenlopend van *1 = nooit* tot *5 = altijd*. Een hoge score op de items verwees naar een hoge mate van controle van moeder. Een voorbeelditem was ‘Heeft uw kind toestemming van u nodig om laat thuis te komen op een doordeweekse avond?’. Dit construct werd gerapporteerd door adolescenten omdat hun moeder kan denken dat ze weet wat de activiteiten van hun adolescent zijn of welke vriendschappen zij hebben, maar dit hoeft in werkelijkheid niet te kloppen (Waizenhofer, Buchanan, & Jackson-Newsom, 2004). De data was afkomstig uit T5. De Cronbach’s alfa van adolescenten over moeder in T5 was $\alpha = .90$. De betrouwbaarheid was hiermee goed.

Empathie van moeder. Om het construct empathie van moeder te meten werd er gebruik gemaakt van de *Interpersonal Reactivity Index* ([IRI]; Davis, 1980). Het instrument bestaat uit vier subschalen, namelijk Perspectief nemen, Empathische bezorgdheid, Persoonlijk leed en Fantasie. Het instrument had als onderliggende gedachte dat het construct empathie uit aan elkaar gerelateerde subschalen bestaat. In dit onderzoek werden de subschalen dus apart onderzocht. Er is gebruik gemaakt van de subschalen Perspectief nemen en Empathische bezorgdheid. Hiervoor was gekozen omdat uit onderzoek blijkt dat de subschalen Empathische bezorgdheid en Persoonlijk leed de affectieve componenten van empathie meten en Perspectief nemen de cognitieve component van empathie meet (Werner et al., 2015). Terwijl Fantasie minder duidelijk bij deze componenten past (Fernandez, Dufey, & Kramp, 2011). In T5 zijn echter alleen de subschalen Empathische bezorgdheid en Perspectief nemen gerapporteerd, hierdoor werden enkel deze twee schalen in het onderzoek meegenomen.

Het construct empathie werd gemeten door twee subschalen van zeven items, waarbij moeder rapporteerde in hoeverre ze emotionele bezorgdheid voelde voor anderen en het perspectief van een ander kon begrijpen (Pulos, Elison, & Lennon, 2004). Ieder item bestond uit vijf antwoordmogelijkheden, uiteenlopend van *0 = past absoluut niet bij mij* tot *4 = past heel erg goed bij mij*. Een hoge score op de items verwees naar een hoge mate van empathie. Een voorbeelditem was ‘Ik ben bezorgd over mensen die het minder goed hebben dan ik’. De data waren afkomstig uit T5. De Cronbach’s alfa van de subschaal Empathische Bezorgdheid

in T5 was $\alpha = .72$ en de subschaal Perspectief Nemen in T5 was $\alpha = .80$. De betrouwbaarheid was hiermee goed.

Agressief gedrag van adolescenten. Om agressief gedrag van adolescenten te meten is er gebruik gemaakt van de Nederlandse vertaling van de *Youth Self-Report*, subschaal agressief gedrag ([YSR]; Achenbach, 1991; Verhulst, Van der Ende, & Koot, 1996). Het construct agressief gedrag bestond uit 19 items waarbij adolescenten rapporteerden in hoeverre zij in de afgelopen zes maanden de neiging hadden om agressief gedrag te vertonen (Achenbach, 1991; Verhulst et al., 1996). Ieder item bestond uit drie antwoordmogelijkheden, uiteenlopend van $0 = \text{nooit}$ tot $2 = \text{vaak}$. Hoge scores op de items verwees naar een hoge mate van agressief gedrag. Een voorbeeld item was 'Ik vecht veel'. Er is gebruik gemaakt van de verschilcores van agressief gedrag van adolescenten door het agressieve gedrag van adolescenten in T5 af te trekken van het agressieve gedrag van adolescenten in T6. De Cronbach's alfa van adolescenten over zichzelf in T5 was $\alpha = .86$ en in T6 $\alpha = .85$. De betrouwbaarheid was hiermee goed.

Analyseplan

Allereerst werd de kwaliteit van de data uit 2010 (T5) en 2010/2011 (T6) gecontroleerd. Voorafgaand aan de hiërarchische multiële regressieanalyse werden de assumpties hiervoor gecontroleerd. De assumpties waren homoscedasticiteit van de residuen, lineaire relaties tussen de afhankelijke en onafhankelijke variabelen, univariate en bivariate uitbijters van de residuen en een normale verdeling van de residuen. Om te controleren of de data normaal verdeeld waren, is er gekeken of de data in de histogram normaal verdeeld waren. Om te controleren of er uitbijters waren, is er gekeken naar de boxplot. Om de homoscedasticiteit te controleren, is er in een spreidingsdiagram gekeken of de punten evenwichtig rondom de horizontale nullijn lagen. Als laatste is er gekeken of de punten in het regressiemodel lineair zijn, dit is gedaan door te kijken of er een duidelijk patroon zichtbaar was in de spreidingsdiagram. Vervolgens werden de beschrijvende statistieken en de bivariate correlaties berekend voor de variabelen controle van moeder, empathie van moeder en agressief gedrag van adolescenten. Hierna werd de multiële regressieanalyses stapsgewijs uitgevoerd voor de variabelen controle van moeder en empathie van moeder in T5 en de verschilcore T6-T5 voor de agressie van adolescenten. Hiervoor werden eerst de predictoren controle van moeder, empathische bezorgdheid van moeder en perspectief nemen van moeder gecentreerd en zijn er interactievariabelen aangemaakt tussen deze predictoren. In stap 1 werden de predictoren controle van moeder, empathische bezorgdheid van moeder en perspectief nemen van moeder toegevoegd om te kijken naar de hoofdeffecten. Daarna zijn in

stap 2 ook de interactievariabelen controle van moeder met empathische bezorgdheid van moeder en controle van moeder met perspectief nemen van moeder toegevoegd, om de invloed van de empathie van moeder op de relaties tussen controle van moeder en de verschilscore van agressief gedrag van adolescenten te meten. Er werd in de analyse gebruik gemaakt van de verschilscore T6-T5 van het agressieve gedrag van adolescenten omdat er maar weinig adolescenten echt agressief gedrag vertonen. Hierdoor is de kans op significante relaties tussen de controle van moeder, de empathie van moeder en het agressieve gedrag van adolescenten klein. Door gebruik te maken van de verschilscore T6-T5 van het agressieve gedrag van adolescenten werd er getoetst op de maat van verandering in het agressieve gedrag van adolescenten en is de kans op significante relaties mogelijk groter. Een positief getal betekent een toename van het agressieve gedrag van adolescenten, terwijl een negatief getal een afname van het agressieve gedrag van adolescenten betekent.

Resultaten

Kwaliteit van de data

Voor de predictoren controle van moeder, empathische bezorgdheid van moeder en perspectief nemen van moeder was er aan de assumpties voldaan. Er was sprake van een normaalverdeling, er waren geen uitbijters en de residuen waren normaal verdeeld. Hoewel bij de afhankelijke variabele agressief gedrag van adolescenten wel uitbijters zijn, kan de analyse alsnog uitgevoerd worden wegens de grootte van de steekproef ($N > 100$) (Tabachnick & Fidell, 2007).

Beschrijvende statistieken

De beschrijvende statistieken van controle van moeder in T5, empathische bezorgdheid en perspectief nemen van moeder in T5 en de verschilscore T6-T5 van agressief gedrag van adolescenten zijn gerapporteerd in tabel 1. Ten eerste blijkt dat meer controle van moeder significant gerelateerd is aan minder perspectief nemen van moeder. Ten tweede blijkt dat meer empathische bezorgdheid van moeder gerelateerd is aan meer perspectief nemen van moeder. Als laatste blijkt dat de verschilscore van agressief gedrag van adolescenten nergens aan gerelateerd is.

Tabel 1
Beschrijvende statistieken van onderzochte variabelen

Variabelen	1.	2.	3.	4.	<i>M (SD)</i>	<i>Range</i>
1. Controle					2.90 (1.13)	1-5
2. Empathische bezorgdheid	-.05				2.99 (0.49)	0-4
3. Perspectief nemen	-.15**	.54**			2.81 (0.53)	0-4
4. Verschilscore agressief gedrag	.10	.07	.08		0.29 (0.26)	0-2

Noot. * = $p < .05$, ** = $p < .01$

Effecten van controle en empathie op agressief gedrag

De hoofdeffecten van controle van moeder, empathische bezorgdheid van moeder en perspectief nemen van moeder zijn weergegeven in Tabel 2. Uit de analyses blijkt dat het hoofdeffect van controle van moeder op de verschilscore van agressief gedrag van adolescenten significant was. Een hoge mate van controle van moeder was significant gerelateerd aan een toename van agressief gedrag van adolescenten. Daarentegen blijkt uit de analyses dat de andere twee hoofdeffecten, empathische bezorgdheid van moeder en perspectief nemen van moeder, niet significant gerelateerd waren aan de verschilscore van agressief gedrag van adolescenten.

De invloed van empathie van moeder op de relatie tussen controle van moeder en de verschilscore van agressief gedrag van adolescenten zijn ook weergegeven in tabel 2. Uit de analyses blijkt dat de invloed van perspectief nemen op de relatie tussen controle van moeder en de verschilscore van agressief gedrag van adolescenten niet significant was. Bovendien blijkt uit de analyses dat de invloed van empathische bezorgdheid op de relatie tussen controle van moeder en de verschilscore van agressief gedrag van adolescenten ook niet significant was. Zowel perspectief nemen als empathische bezorgdheid van moeder heeft dus geen effect op de relaties tussen controle van moeder en de verschilscore van agressief gedrag van adolescenten.

Tabel 2

Hiërarchische multiële regressie analyse: Verschilscore agressief gedrag van adolescenten

	Controle van moeder				ΔR^2
	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>p</i>	
Stap 1					.02
Controle	.39	.18	.11	.03	
Empathische bezorgdheid	.27	.49	.03	.58	
Perspectief nemen	.62	.45	.08	.17	
Stap 2					.00
Controle	.39	.18	.11	.03	
Empathic bezorgdheid	.27	.49	.03	.58	
Perspectief nemen	.58	.46	.08	.20	
Controle *	-.01	.41	-.00	.98	
Empathische bezorgdheid					
Controle *	-.24	.38	-.04	.52	
Perspectief nemen					
R ² totaal	.02				
N	383				

Noot. Afhankelijke variabele: verschilscore agressief gedrag

Discussie en conclusie

In de huidige studie is onderzocht in hoeverre de relaties tussen controle van moeder en agressief gedrag van adolescenten worden gemodereerd door de empathie van moeder. Uit de resultaten blijkt ten eerste dat een hogere mate van controle van moeder gerelateerd was aan een toename in agressief gedrag van adolescenten. Daarnaast blijkt dat de empathische bezorgdheid van moeder en het perspectief nemen van moeder niet gerelateerd is aan de verschilscore van agressief gedrag. Ook waren er geen effecten van empathische bezorgdheid en perspectief nemen op de relaties tussen controle van moeder en de verschilscore van agressief gedrag van adolescenten.

Er werd verwacht dat een hogere mate van controle van moeder gerelateerd zou zijn aan een afname in agressief gedrag van adolescenten (Pratt & Cullen, 2000; Stattin & Kerr, 2000; Sullivan et al., 2004). In tegenstelling tot andere studies vonden we dat een hogere mate van controle van moeder gerelateerd is aan een toename in agressief gedrag van adolescenten. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat naarmate een adolescent ouder wordt, hij zich meer in de buitenwereld begeeft. Hier moet de adolescent leren omgaan met de bedreigingen ervan. Dit zijn zowel fysieke bedreigingen als psychische bedreigingen. Wanneer een moeder geen vertrouwen heeft in de zelfredzaamheid van haar adolescenten, zal zij een hoge mate van

controle uitoefenen. Deze controle wordt ook wel aangeduid met de term overbescherming. Deze overbescherming wordt vaak op een autoritaire manier uitgeoefend. De overbescherming kan de overmatige angst van adolescenten vergroten, omdat de adolescent niet in de gelegenheid gesteld wordt om eigen oplossingsvaardigheden te ontwikkelen. Dit kan zich vervolgens uiten in agressief gedrag (Boer, 2014). Deze uiting van controle op een autoritaire manier kan het ontstaan van agressief gedrag bij adolescenten bevorderen. Wanneer deze controle echter op een autoritatieve wijze wordt uitgeoefend op adolescenten, kan deze vorm van controle van moeder juist het agressieve gedrag van adolescenten verminderen (Boer, 2014; Bradley & Corwyn, 2013; Hove et al., 2009). Dit lijkt het geval te zijn geweest in onze studie. In eerdere studies werd er gekeken naar de controle van moeder die op een autoritatieve manier uitgeoefend wordt. Terwijl in onze studie gekeken is naar controle van moeder die op een autoritaire uitgeoefend wordt.

Er werd verwacht dat een hogere mate van empathie van moeder sterker gerelateerd was aan minder agressief gedrag van adolescenten. Uit onderzoek naar de empathie van moeder en gedragsproblemen van kinderen bleek dat de empathie van moeder niet direct gerelateerd was aan gedragsproblemen van kinderen (Walker & Cheng, 2007). Dit zou voor adolescenten mogelijk niet hoeven gelden. De adolescentie is een belangrijke levensfase waarin veel veranderingen plaatsvinden, een moeder met meer empathie kan zich mogelijk makkelijker inleven in de gedachten en gevoelens van haar adolescent. De adolescent zou zich hierdoor beter begrepen voelen en zijn frustraties niet hoeven uiten in agressief gedrag (Muris, Meesters, & Van den Berg, 2003). Er is echter gebleken dat een de empathie van moeder niet gerelateerd is aan agressief gedrag van adolescenten. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat adolescenten zich gedurende de adolescentie steeds meer richten op de buitenwereld. In de vroege adolescentie zijn adolescenten nog erg gericht op hun ouders, terwijl gedurende de adolescentie leeftijdsgenoten een steeds grotere invloed hebben op adolescenten (Carr, 2015). De empathie van moeder is hierdoor mogelijk niet gerelateerd aan agressief gedrag van adolescenten, omdat adolescenten op enige afstand staan van hun moeder. Adolescenten zijn meer gericht op hun leeftijdsgenoten.

Tenslotte werd op basis van het *stage-environment fit* perspectief verwacht dat een hoge mate van controle van moeder gerelateerd was aan een afname in agressief gedrag van adolescenten, wanneer moeder een hogere mate van empathie had (Eccles et al., 1991). Er was echter in de bestaande literatuur nog geen onderzoek gedaan naar dit verband. In het huidige onderzoek is gebleken dat er geen significante effecten van perspectief nemen van moeder en empathische bezorgdheid van moeder op de relaties tussen controle van moeder en

de verschillscore van agressief gedrag van adolescenten zijn. Een mogelijke verklaring voor het ontbreken van dit effect is dat de controle van moeder een sterke invloed heeft op de mate van agressief gedrag van adolescenten, los van de empathie van moeder. De empathie van moeder zou in dit opzicht dus geen rol spelen in de relatie tussen controle van moeder en de verschillscore van agressief gedrag van adolescenten.

Beperkingen en suggesties voor toekomstig onderzoek

Hoewel de huidige studie een relevante bijdrage levert aan de huidige kennis over predictoren van agressief gedrag van adolescenten, dient er rekening te worden gehouden met een aantal beperkingen van deze studie. Ten eerste blijkt dat er weinig adolescenten zijn die echt agressief gedrag vertoonden. Hierdoor is de kans om effecten te vinden op agressief gedrag niet zo groot, in een vervolgstudie zou daarom een andere analysetechniek gebruikt moeten worden.

Ten tweede is voor de empathie van moeder specifiek gekeken naar de empathie van moeder in T5. Er is dus sprake van een momentopname. In een vervolgstudie zou ook de empathie van moeder in de kindertijd meegenomen kunnen worden. Dit heeft wellicht meer effect op het kind en mogelijk ook later nog tijdens de adolescentie.

Conclusie

Uit onze studie blijkt dat meer controle van moeder gerelateerd is aan een toename in agressief gedrag van adolescenten. Daarentegen blijkt echter dat de controle van moeder niet gerelateerd was aan de verschillscore van agressief gedrag van adolescenten, wanneer de modererende rol van de empathie van moeder meegenomen werd.

Met het oog op mogelijke interventies voor het verminderen van agressief gedrag is het van belang dat in de huidige studie is gebleken dat meer controle van moeder ook gerelateerd kan zijn aan een toename in agressief gedrag van adolescenten. Het is belangrijk dat er een onderscheid gemaakt zal worden tussen een autoritaire wijze van controle uitoefenen door moeder en een autoritatieve wijze van controle uitoefenen door moeder. Een moeder die de controle op een autoritatieve manier uitoefent heeft veel aandacht voor de behoefte en wensen van haar adolescent, terwijl zij ook duidelijk grenzen stelt aan haar adolescent. Een moeder die de controle op een autoritaire manier uitoefent stelt veel regels op en straft haar adolescent snel wanneer het de regels overtreedt. In de huidige studie is gebleken dat wanneer de controle van moeder op een autoritaire manier wordt uitgeoefend, meer controle van moeder gerelateerd is aan een toename in agressief gedrag van adolescenten. Dit in tegenstelling tot eerdere studies, waarin gekeken is naar de autoritatieve manier van controle werd uitgeoefend door moeder.

Referenties

- Achenbach, T. M. (1991). *Manual for the Youth Self-Report and 1991 profile*. Burlington, VT: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Boendermaker, L., & Ince, D. (2008). Effectieve interventies tegen jeugd delinquentie. *Jeugd en Co*, 4, 26-38. doi:10.1007/BF03087480
- Boer, F. (2014). De rijkgeschakeerde omgeving van de adolescent. *Tijdschrift voor Psychotherapie*, 40, 6-19. doi:10.1007/s12485-014-0002-7
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*, 52, 664-678. doi:10.1111/j.1939-0025.1982.tb01456.x
- Bradley, R.H. & Corwyn, R. (2013). From parent to child to parent ... Paths in and out of problem behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41, 515-529. doi:10.1007/s10802-012-9692-x
- Bumpus, M. F., Crouter, A. C., & McHale, S. M. (2001). Parental autonomy granting during adolescence: exploring gender differences in context. *Developmental Psychology*, 37, 163-173. doi:10.1037/0012-1649.37.2.163
- Carr, A. (2015). *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology. A contextual approach*. London / New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Crocetti, E., Moscatelli, S., Van der Graaff, J., Keijsers, L., van Lier, P., Koot, H. M., . . . Branje, S. (2016). The dynamic interplay among maternal empathy, quality of mother-adolescent relationship, and adolescent antisocial behaviors: new insights from a six-wave longitudinal multi-informant study. *Plos One*, 11, 1-17. doi:10.1371/journal.pone.015009
- Crouter, A. C., Helms-Erikson, H., Updegraff, K., & McHale, S. M. (1999). Conditions underlying parents' knowledge about children's daily lives in middle childhood: Between- and within family comparisons. *Child Development*, 70, 246-259. doi:10.1111/1467-8624.00018
- De Haan, A. D., Prinzie, P., & Deković, M. (2010). How and why children change in aggression delinquency from childhood to adolescence: Moderation of overreactive parenting by child personality. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51, 725-733. doi:10.1111/j.1469-7610.2009.02192.x
- De Haan, A. D., Prinzie, P., & Deković, M. (2012). Change and reciprocity in adolescent aggressive and rule-breaking behaviors and parental support and dysfunctional discipline. *Development and psychopathology*, 24, 301-315. doi:10.1017/S0954579411000848

- De Ridder, H. (2006). *Jongeren, ouders en drugs*. Apeldoorn/Antwerpen: Garant.
- Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 10, 85-103
- Dodge, K. A., & Pettit, G. S. (2003). A biopsychosocial model of the development of chronic conduct problems in adolescence. *Developmental psychology*, 39, 349-371.
doi:10.1037/0012-1649.39.2.349
- Eccles, J. S., Buchanan, C. M., Flanagan, C., Fuligni, A., Midgley, C., & Yee, D. (1991). Control versus autonomy during early adolescence. *Journal of Social Issues*, 47, 53-68. doi:10.1111/j.1540-4560.1991.tb01834.x
- Espelage, D. L., Low, S., Polanin, J. R., & Brown, E. C. (2013). The impact of a middle school program to reduce aggression, victimization, and sexual violence. *Journal of Adolescent Health*, 53, 180-186. doi:10.1016/j.adohealth.2013.02.021
- Fernández, A. M., Dufey, M., & Kramp, U. (2011). Testing the psychometric properties of the Interpersonal Reactivity Index (IRI) in Chile. *European Journal of Psychological Assessment*, 27, 179-185. doi:0.1027/1015-5759/a000065
- Gordon, M. (2003). Roots of empathy: responsive parenting, caring societies. *The Keio journal of medicine*, 52, 236-243. doi:10.2302/kjm.52.236
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press. In: Lee, J., & Randolph, K. A. (2015). Effects of parental monitoring on aggressive behaviour among youth in the United States and South Korea: A cross-national study. *Children and Youth Services Review*, 55, 1-9. doi:10.1016/j.chilyouth.2015.05.008
- Hirschi, T., & Gottfredson, M. (2006). *Social control and self-control theory*. In: Lee, J., & Randolph, K. A. (2015). Effects of parental monitoring on aggressive behaviour among youth in the United States and South Korea: A cross-national study. *Children and Youth Services Review*, 55, 1-9. doi:10.1016/j.chilyouth.2015.05.008
- Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., Van der Laan, P. H., Smeenk, W., & Gerris, J. R. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 37, 749-775. doi:10.1007/s10802-009-9310-8
- Keijsers, L., Branje, S. J., Van der Valk, I. E., & Meeus, W. (2010). Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence*, 20, 88-113.
doi:10.1111/j.1532.7795-2009.00631.x

- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology, 36*, 366-380. doi:10.1037/0012-1649.36.3.366
- Kliewer, W., Murrelle, L., Prom, E., Ramirez, M., Obando, P., Sandi, L., et al. (2006). Violence exposure and drug use in Central American youth: Family cohesion and parental monitoring as protective factors. *Journal of Research on Adolescence, 16*, 455-478. doi:10.1111/j.1532-7795.2006.00502.x
- Kochanska, G. (1997). Mutually responsive orientation between mothers and their young children: Implications for early socialization. *Child Development, 68*, 94-112. doi:10.2307/1131928
- Li, X., Stanton, B., & Feigelman, S. (2000). Impact of perceived parental monitoring on adolescent risk behavior over 4 years. *Journal of Adolescent Health, 27*, 49-56. doi:10.1016/S1054-139X(00)00092-6
- Lodewijks, H., de Ruiter, C., & Doreleijers, T. (2003). Risicotaxatie en risicohantering van gewelddadig gedrag bij adolescenten. *Tijdschrift voor Directieve Therapie, 23*, 13-21. doi:10.1007/BF03060301
- Meeuws, W., Branje, S., Koot, H., van Lier, P., Schutte, P. B., Hoppenbrouwers, M., Den Exter Blokland, E., . . . Baarda, E. (2015). *The RADAR study: Design, description of sample and validation of cohort assignment (unpublished manuscript)*.
- Muris, P., Meesters, C., & Berg, S. van den. (2003). Internalizing and externalizing problems as correlates of self-reported attachment style and perceived parental rearing in normal adolescents. *Journal of Child and Family Studies, 12*, 171-183. doi:1062-1024/03/0600-0171/0
- Pratt, T. C., & Cullen, F. T. (2000). The empirical status of Gottfredson and Hirschi's general theory of crime: A meta-analysis. *Criminology, 38*, 931-964. doi:10.1111/j.1745.9125.2000.tb00911.x
- Prinz, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquiere, P., & Colpin, H. (2003). The additive and interactive effects of parenting and children's personality on externalizing behaviour. *European Journal of Personality, 17*, 95-117. doi:10.1002/per.467
- Pulos, S., Elison, J., & Lennon, R. (2004). The hierarchical structure of the Interpersonal Reactivity Index. *Social Behavior and Personality: an international journal, 32*, 355-359. doi:10.2224.sbp.2004.32.4.355

- Smith, A. (2006). Cognitive empathy and emotional empathy in human behavior and evolution. *The Psychological Record*, 56, 3-21.
- Stanger, C., Achenbach, T. M., & Verhulst, F. C. (1997). Accelerated longitudinal comparisons of aggressive versus delinquent syndromes. *Development and Psychopathology*, 9, 43-58. doi:10.1017/S0954579497001053
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072–1085. doi:10.1111/1467-8624.00210
- Sullivan, T. N., Kung, E. M., & Farrell, A. D. (2004). Relation between witnessing violence and drug use initiation among rural adolescents: Parental monitoring and family support as protective factors. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33, 488–498. doi:10.1207/s15374424jccp3303
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th ed.). Boston, MA: Pearson/Allyn & Bacon. In: Allen, P. J., & Bennett, K. (2010). *PASW statistics by SPSS: A practical guide: Version 18.0*. South Melbourne: Cengage Learning.
- Van den Akker, A. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2010). Transitioning to adolescence: How changes in child personality and overreactive parenting predict adolescent adjustment problems. *Development and Psychopathology*, 22, 151-163. doi:10.1017/S0954579409990320
- Van den Brink, G. (2000). Jeugdgeweld. *Justitiële verkenningen*, 29, 35-46
- Verhulst, F. C., van der Ende, J., & Koot, H. M. (1997). *Handleiding voor de Youth Self-Report (YSR)* [Manual for the Youth Self-Report]. Rotterdam, The Netherlands: Afdeling Kinder- en jeugdpsychiatrie, Sophia Kinderziekenhuis/Academisch Ziekenhuis Rotterdam/Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Waizenhofer, R. N., Buchanan, C. M., & Jackson-Newsom, J. (2004). Mothers' and fathers' knowledge of adolescents' daily activities: its sources and its links with adolescent adjustment. *Journal of Family Psychology*, 18, 348-360. doi:10.1037/0893-3200.18.2.348
- Werner, L. L., Van Graaff, J., Meeus, W. H., & Branje, S. J. (2015). Depressive symptoms in adolescence: Longitudinal links with maternal empathy and psychological control. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 6, 1-12. doi:10.1007/s10802-015-0106-8